

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТРАНСПОРТНОЇ
СИСТЕМОЛОГІЇ
(Частина 4)

PROPOSALS FOR IMPROVING OF TRANSPORT SYSTEMOLOGICAL TERMINOLOGY
(Part 4)

Петрашевський Олег Львович, доктор технічних наук, професор, Національний транспортний університет, кафедра аеропортів, професор, olp47@ukr.net, +380996092476,

<https://orcid.org/0000-0001-7909-6057>

Попелиш Іван Іванович, кандидат технічних наук, доцент, Національний транспортний університет, кафедра аеропортів, доцент, e-mail: [i i p@ukr.net](mailto:i_i_p@ukr.net), тел.: +380668827221;

<https://orcid.org/0000-0003-3358-6565>

Алексєєнко Олександр Валерійович, Національний транспортний університет, кафедра аеропортів, старший викладач, e-mail: alexalieksieienko@gmail.com, +380636039903,

<https://orcid.org/0000-0002-3796-9929>

Корітчук Сергій Олександрович, Національний транспортний університет, кафедра аеропортів, асистент, e-mail: k.s2501@ukr.net, тел.: +380938133430;

<https://orcid.org/0000-0001-5100-873X>

Артемчук Юлія Володимирівна, Національний транспортний університет, кафедра транспортних систем та безпеки дорожнього руху, асистент, e-mail: art_julia@i.ua, тел.: +380636047172;

<https://orcid.org/0000-0002-3872-7745>

Анотація. Продовжуємо друкувати пропозиції щодо вдосконалення транспортної системології. Ця стаття визначає вже 4-у частину великої теми зі створення і коригування термінів і визначень, які потрібні для комунікаційних процесів спілкування, в першу чергу, дослідників в цій галузі предметної діяльності «дослідник транспортних систем (теоретик) – дослідник транспортних систем (практик)». Другий аспект вербальної взаємодії полягає в налагодженні комунікаційних відносин між «людиною – ЕОМ», що в сучасних умовах важливо.

Ключові слова. декларативно-графічний опис, теоретико-множинна модель, проектна модель, ризик виконання доставки вантажу, сценарій доставки вантажу.

Постановка проблеми. Створення сценарію транспортних процесів доставки вантажів (ПДВ), є складною тактико-технічною дією в результаті якої отримуємо приблизний графік руху пересувного транспортного комплексу в складі «водій – вантаж – автомобіль». Всі дії складових частин комплексу спрямовані на вирішення поставленого завдання з доставки вантажу (ДВ). У сучасному трактуванні це типова логістична задача. Аналіз ПДВ показав, що сценарій доставки вантажу можна розбити на ряд характерних дій, які потрібно розглядати окремо. Застосування методології дослідження складних транспортних систем – методології концептуально-логічного відображення і проектного моделювання [1] передбачає на 1-му етапі декларативно-графічний опис (ДГО), 2-му – побудова теоретико-множинної моделі (ТММ), на 3-му – створення інфологічної моделі (ІЛМ), на 4-му етапі побудова концептуальної моделі (КМ), як сукупності ДГО, ТММ або ІЛМ, на 5-му – створення логіко-семантичної моделі (ЛСМ), на 6-му етапі виробничо-конструкторський опис (ВКО) процесу доставки вантажу, на 7-му – побудова об'єднаної логіко-лінгвістичної моделі (ЛЛМ), як сукупності ЛСМ і ПКО і, нарешті, на 9-му етапі створення проектною моделі (ПМ) у вигляді КМ і ЛЛМ. Ці етапи слід виконати для кожної дії передбаченого сценарієм ДВ від PS_1 – складання сценарію доставки вантажу і до PS_{13} – оцінки ризику виконання доставки вантажу, після кожної реалізації дій $PS_1 \div PS_{11}$, як основи епістемології (пізнання) систем ДВ [2].

Основний матеріал. Виклад основного матеріалу статті будемо супроводжувати термінами і визначеннями описів і моделей, які мають загальну спрямованість для всіх видів транспорту.

Визначення 64. Декларативно-графічний опис (ДГО) області предметної діяльності транспорту – це графічне відображення структури області, зроблене за результатами аналізу доступної науково-технічної, технологіко-конструкторської та законодавчо-нормативної літератури, і декларативний опис графіків в плані проблематики розв'язання поставлених завдань.

Декларативно-графічний опис дій PS_1 – складання сценарію ДВ є вербальною формою графоаналітичного відображення маршруту рухомого транспортного засобу по ДВ із зазначенням проміжних пунктів рейсу, просторових ділянок шляху між ними (в кілометрах), географічних координат (φ – довгота, λ – широта, alt – висота) контрольних точок нанесених на маршруті транспортного засобу з призначенням часових тимчасових інтервалів «початок P_n – кінець P_k («прибуття-вибуття») за якими визначаються можливі проблемні ситуації руху транспортного засобу.

$$ДГО (PS_1) = V_{егв} (P_n, P_k), D_1, t_1, D_2, t_2, KT_{відп.}, KT_{фін.} \quad (1)$$

$$T [ДГО (PS_1)] = T_{1,1}, де D_1, D_2 – дати вибуття KT_{відп.} і прибуття KT_{фін.} \quad (2)$$

$T \equiv T_{1,1}$ – час витрачений на складання ДГО, t_1, t_2 – час вибуття автомашин з $KT_{відп.}$ і прибуття в контрольну точку $KT_{фін.}$

Визначення 65. Теоретико-множинна модель (ТММ) у вигляді відображення надає собою безліч комплектів моделі у вигляді декартового виразу:

$$M: A \times B \times C \rightarrow D \quad (3)$$

де кожному 3-му елементу кортежу $\langle a, b, c \rangle$ ставиться в відповідність елемент $\langle d \rangle$, a, b, c, d – елементи універсумів множин A, B, C, D , тобто $a \in A, b \in B, c \in C, d \in D$.

Інакше відображення являє собою функція M значення елементів множини D . При цьому функція M пов'язує множини, як правило логічною (алгометричною, семантичною, лінгвістичною) формою відповідності кожному варіанту кортежу $\langle d \rangle$.

Теоретико-множинна модель складання сценарію доставки вантажу є відображенням у вигляді декартового виразу виду

$$TMM(M_1): KT_i^n(\varphi, \lambda, alt) \times L(KT_{i-1}, KT_i) \times T_{i,n}^n \times T_{i,k}^n \rightarrow P_2^n(C_3) \quad (4)$$

$$T[TMM(M_1)] = T_{1,2}; \langle i \rangle = \text{unr}; \quad (5)$$

$$P_2^n \in P^n; P^n = \{P_1^n, P_2^n, P_3^n, P_4^n, P_5^n\} \quad (6)$$

P_1^n – перевезення авіаційним транспортом, P_2^n – авто, P_3^n – залізничним шляхом, P_4^n – морським, P_5^n – річним транспортом;

$$\inf T_i = T_{\text{відпр}}, \text{Sur} T_i = T_{\text{приб}}, C_3 \in C; C = \langle C_1, C_2, C_3 \rangle \quad (7)$$

де KT_i^n – планова i -а контрольна точка сценарію ДГ $P_2^n(C_3)$ (назва контрольної точки, код залізничної станції);

φ – довгота контрольної точки KT_i^n ;

λ – широта контрольної точки KT_i^n ;

alt – висота KT_i^n ;

$T_{i,n}^n$ – плановий початок часу прибуття пересувного транспортного комплексу (ПТК) ВВА в контрольну точку сценарію KT_i^n ;

$T_{i,k}^n$ – плановий кінець часу прибуття РТК в контрольній точці KT_i^n ;

$P_2^n(C_3)$ – сценарій доставки вантажу C_3 по призначенню автомобільним транспортом;

$C_3 \in C; C = \langle C_1, C_2, C_3 \rangle$, C_1 – пасажери, C_2 – пасажери з вантажем, C_3 – вантаж;

$L(KT_{i-1}, KT_i)$ – планова відстань між контрольними точками (сусідніми) KT_{i-1} і KT_i сценарію,

км.

$T \equiv T_{2,2}$ – час затрачений на складання ТММ і моделювання.

Декларативно-графічний опис та теоретико-множинна модель дають можливість побудувати інфологічну модель системи із зазначенням потоків інформаційних елементів різної складності. При цьому потрібно обчислювати або статистично визначати такі показники як: достовірність, повноту, однорідність і безперервність інформації, яка циркулює в системі, оперативність і економічність інформаційного забезпечення ОПД – дії ПСІ в цілому. Декларативно-графічний опис, ТММ і інфологічна модель в сукупності представляють собою концептуальну модель досліджуваної транспортної системи.

Визначення 66. Інфологічна модель (ІЛМ) – це відображення інформаційних можливостей, які можуть бути регульовані в системі моніторингу та інформаційних вимог, необхідних для ефективного управління процесами доставки пасажирів або вантажів за призначенням.

Інфологічна модель дії PS_1 представляє собою сукупність потоків інформаційних елементів, визначених у заявці на ДВ, з географічних координат контрольних точок K_i , відстані I_n , інтервальної оцінки часу Δt_i .

$$ILM(P_2^n) \equiv \begin{cases} I^n(Зя); \\ I_i(\varphi, \lambda, alt); I_L(KT_{i-1}, KT_i); \\ \Delta t = |T_{i,n}^n - T_{i,k}^n|; \\ i = \overline{0, N}, N - \text{натуральне число}; \end{cases} \quad (8)$$

$$T[ILM(P_2^n)] = T_{1,3},$$

де $I^n(Зя)$ – планова інформація, що поступає із заявки на доставку вантажу;

$I_i(\varphi, \lambda, alt)$ – інформація про надання просторової дислокації контрольної точки KT_i

Δt_i – інформація про приблизний часовий інтервал (початок, кінець) знаходження ПТК в контрольній точці сценарію KT_i .

Визначення 67. Концептуальна модель (КМ) – багаторазове відображення цілей та завдань моніторингу транспортних процесів, як аналітичних і семантичних функцій моделей, на множині концептів (аргументів моделі, в термінах і визначень категорій інформаційної технології виходячи з результатів декларативно-графічного опису, побудови теоретико-множинних і інфологічних моделей області предметної діяльності.

Концептуальна модель сценарію $KM[P_2^n(C_3)]$ є логічною сумою опису ДГО, ТММ і ІЛМ моделей процесу доставки вантажу.

$$KM[P_2^n(C_3)] \left\{ \begin{array}{l} ДГО(PS_1) = V_{ерб}(\Pi_n, \Pi_k), D_1, t_1, D_2, t_2, KT_o, KT_{fin}; \\ ТММ(M_1) = K_i^n(\varphi, \lambda, alt) \times L(KT_{i-1}, KT_i \times T_{i,n}^n \times T_{i,k}^n \rightarrow P_2^n(C_3); \\ ІЛМ = \begin{cases} I^n(Зя), I_i(\varphi, \lambda, alt); \\ I_L = (KT_{i-1} - KT_i); \Delta t = |T_{i,n}^n - T_{i,k}^n|. \end{cases} \end{array} \right. \quad (9)$$

$$T[KM(P_2^n)] = T_{1,1} \& T_{1,2} \& T_{1,3} = T_{1,4}.$$

Концептуальна модель дозволяє уникнути «провалів, «розривів» в описі процесів, з одного боку, а з іншого – зменшити або взагалі усунути надмірність в системному описі об'єкта дослідження – інформаційного моніторингу (ІМ) складних транспортних організаційно-технічних систем, [3]. Слід враховувати, що загальної (глобальної, метамоделі) моделі ІМ в принципі не існує – спроби розробити її показали, що це буде дуже складною, громіздкою конструкцією з якою неможливо працювати. Як правило необхідно створювати окремі моделі, які відображають функціонування системи за напрямками дослідного інтересу інформаційного моніторингу. Наприклад ДГО структури інформаційного моніторингу, процесуальна ТММ, теоретико-множинна модель ситуаційного управління ІМ, ІЛМ моніторингу процесу доставки вантажу в цілому та ін.

Наступний етап складається зі створення логіко-семантичних моделей (ЛСМ) з використанням апарату математичної логіки і семантичного аналізу. Ці моделі закладають основу для побудови вузькопрофесійних баз знань і доменів. Домени створюються окремо за сукупністю концептуальних (основоположних) знань і, окремо, по фактографічним (потоким) знанням. Описи, які вище наводилися,

і моделі служать для реалізації виробничо-конструктивного опису (ВКО) моніторингу, як системи, і за своєю суттю, являє методологію створення програмно-апаратного комплексу на базі сучасних інформаційних технологій. Основним завданням ВКО є проведення логіко-синтетичних операцій з подальшим проектним моделюванням системи ІМ.

Визначення 68. Логіко-семантична модель (ЛСМ) – семантично значиме відображення випадків і станів об'єктів транспортної системи в середовищі транспортних процесів у вигляді комплексу логічних висловлювань (простих і складних), взаємопов'язаних причинно-наслідковими зв'язками шляхом застосування правильно побудованих формул (ППФ) алгебри логіки.

У логіко-семантичній моделі сценарію ДВ крім $KM[P_2^n(C_3)]$ доповненнями служать семантичні описи, які стосуються пересувного комплексу «водій-вантаж-автомобіль» (при доставці вантажу автомобілем, отримані за інформацією, яка міститься в заявці на ДВ і службовій документації щодо призначених для ДВ автомобіля і водія (-ів) вказаного автомобіля:

$SEM(ДВ) \equiv I_B$ (П.І.Б. водія, вік і стаж роботи за кермом, психофізіологічний стан, особисті та соціальні якості, професіональне вміння, інформування про ступінь небезпеки вантажу тощо).

$SEM(ДГ) \equiv I_T$ [вид вантажу (номенклатура), тип тари, небезпечний або швидкопсувний вантаж, з пункту «П-відпр.» в пункт «П-приз.»

t_1 – планована дата і час відправлення, t_2 – планована дата і час прибуття, проміжні пункти (контрольні точки) і т.п.].

$SEM(ДА) \equiv I_A$ [тип і характеристика автомобіля, матеріальні ресурси (міжремонтний ресурс, паливо, масло та ін.),

$\overline{ПТС}(a_1, \dots, a_j), j = 1, \dots, m$ – Мпараметри технічного стану систем і виробів і т.п.].

$$LСМ(PS_1) \Leftarrow \begin{cases} SEM(Сц. рейса) \equiv SEM(ДВ) \& S_{ем}(ДГ) \& SEM(ДА); \\ TMM(M_1); ILM(P_2^n); \\ KM[P_2^n(C_3)] \end{cases} \quad (10)$$

$$T[LСМ(PS_1)] = T_{1,5}$$

Визначення 69. Логіко-лінгвістична модель (ЛЛМ) – являє собою базу (фрагмент, домен) знань про транспортну систему, яка складається з дуальної композиції лінгвістичної форми семантики знань і логічної частини моделі у вигляді правильно побудованих формул алгебри логіки.

$$ЛЛП(Зн) \equiv Ling[SEM(Зн)] + ППФ(ЛСМ) \quad (11)$$

Визначення 70. Виробничо-конструкторський опис (ПКО) – це комплексний опис методологічних, методичних і виробничих рішень, техніко-технологічних особливостей якостей моделей, конструктивної реалізації доменів знань дослідницької діяльності з аналізу та синтезу складних транспортних систем.

Виробничо-конструкторський опис є комплексною складовою сценарної доставки з семантики ДГО, ТММ, ІЛМ, ЛСМ – інших аспектів конструктивної проблеми доставки вантажу за призначенням з дотриманням термінів відправки вантажу з $КТ_{відп.}$, прибуття вантажу в $КТ_{фін.}$ зі збереженням рівня безпеки руху пересувного транспортного комплексу.

$$T[ПКО(PS_1)] = T_{1,6} \quad (12)$$

$$T[ЛЛМ(PS_1)] = T_{1,5} \& T_{1,6} = T_{1,7} \quad (13)$$

$$T[ПМ(PS_1)] = T_{1,4} \& T_{1,7} = T_{1,8} . \quad (14)$$

Визначення 71. Проектна модель (ПМ) – сукупність декларативно-графічного опису, теоретико-множинної, інфологічної, логіко-семантичної та логіко-лінгвістичної моделей і виробничо-конструкторського опису транспортних систем у вигляді алгоритмів і програмної продукції моделювання складних організаційно-технічних транспортних систем.

Весь комплекс описів і моделей становить проектну модель транспортної системи доставки вантажу (ДГО, ТММ, ІЛМ, ЛСМ, ПКО) $\equiv$ ПМ в області PS_1 – складання сценарію ДВ.

Декларативно-графічний опис організації процесу доставки вантажів PS_2 є вербальною формою графо-аналітичного відображення послідовних, послідовно-паралельних та паралельних процесів організаційного забезпечення процесів ДВ, які виконуються в різних підрозділах фірми, що займається автомобільними перевезеннями і доставкою вантажів, як в Україні, так і за її межами. З основних сфер організації ПДВ можна назвати підготовку перевізних і службових документів, які частково передаються водієві і залишаються на фірмі. Особливо їх багато при вимозі (заявка на ДВ) доставити небезпечний вантаж. Ця дія може бути виконано спеціалізованою фірмою і, будемо вважати, що її виконання йде паралельно з іншими забезпечуючими діями. До переліку дій визначають PS_2 входить і цілеспрямований інструктаж водія, уточнення кліматичних та інших умов доріг, по яких заплановано ПДВ, умови середовища, приблизний час перетину державного кордону і багато іншого, що становить організаційне забезпечення ДВ.

$$ДГО(PS_2) = V_{егв}(\sum_{k=1}^M I_{d,k}) (ДД, ДС, ДУ, КТ_m, D_3, t_3, D_4, t_4) Seg_m; T[ДГО(PS_2)] = T_{2,1} \quad (15)$$

де $\sum_{k=1}^M I_{d,k}$ – виготовлення і підготовка організаційних інформаційних документів на процес ДВ, що планується;

- ДД, ДС, ДУ – організаційні дані по дорогам, середовищі і іншим умовам руху комплексу ВВА;
- $КТ_m$ – запланована контрольна точка перетину державного кордону (у відношенні організації цієї дії);
- D_3, t_3, D_4, t_4 – заплановані дати і час перетину контрольної точки $КТ_m$;
- Seg_m – сегмент сценарію P_2^n (C_3), частина сценарія ДВ, яка виконується одним видом транспорту без перевантаження вантажу, заміни транспортного засобу, або його оператора, передбачуваного огляду або зберігання вантажу на державному кордоні, складі.

Теоретико-множинна модель організації ДВ представляє собою відображення у вигляді виразу (декартового) множини факторів, які є в розпорядженні співробітників автотранспортної фірми.

$$TMM(M_2): \cup_{k=1}^M I_{d,k} \times DD \times DC \times DU \times KТ_m \times D_3^n \times D_4^n \times t_3^n \times t_4^n \times Seg_m \rightarrow P_2^n (Seg_m) \quad (16)$$

$$T[TMM(M_2)] = T_{2,2} \quad (17)$$

де $I_{d,k}$ – множина організаційних інформаційних документів;

DD – множина інформаційних елементів про стан доріг і організації руху по ним;

DC – множина інформаційних елементів про стан внутрішнього середовища руху комплексу ВВА;

DU – множина інформаційних елементів про інші умови, як правило $DU = \emptyset$ в момент складання сценарія ДВ;

$P_2^n(\text{Seg}_m)$ – частина сценарію доставки вантажу, яка визначається розмірами (тривалістю) сегменту Seg_m .

Стан доріг в основному визначає рух по ним. Нас цікавить, в першу чергу перелегентність (які передбачають загрозу) ситуації в дуальному поєднанні «елементи доріг – безпека руху» виходячи з цього множина DD визначаються сукупністю коефіцієнтів безпеки (як його рахують фахівці по дорожнім роботам) і пропускної здатності дороги, тобто $DD = K_\delta, V_n$ [4]. Множина стану середовища (дощ, туман, сніг, ожеледь, боковий вітер, міграція диких тварин й інш.) опосередковано зв'язано з елементами дорожніх умов і може багато сказати досвідченому водію. Дані інших умов, в основному, визначаються виникненням в процесі руху комплексу ВВА транспортних пригод $DY \equiv TP \{N, CI, A, TA\}$, де N – інцидент, CI – серйозний інцидент, A – аварія, TA – тяжка аварія. Вони містять відомості, які виявляються в процесі розслідування ТП. В цьому випадку $DY = \emptyset$. В відношенні частини сценарію ДВ відсилаєм до роботи [5], де планується $\text{Seg}_m = 1,3$; $\text{Seg}_1 \equiv \text{Seg}_3 = P_2^n(C_3)$ – виконуються автомобільним транспортом, $\text{Seg}_2(C_3) = P_3^n(C_3)$ – виконуються залізничною дорогою.

Інфологічна модель визначається інформацією, яка надходить в вигляді потоку інформаційних елементів відповідно до заявки на ДВ, даних з джерел DD, DC, DY, інформаційних варіантів, які виникають при перетені державного кордону, і термінів цих дій, а також протяжності сегменту Seg_m , який включає контрольну точку перетину через кордон KT_m

$$ILM(P_2^n) \equiv \begin{cases} I^n(3_a) \equiv I_{d,1} U I_{d,2} U \dots U I_{d,k}; \\ I^n(DD, DC, DY; I_m^n(KT_m, \varphi_{gr}, \lambda_{gr}, alt_{gr})); \\ \Delta\tau_1 = (D_4 - D_1) \times 24; \Delta\tau_2 = |t_4^n - t_3^n|; \end{cases} \quad (18)$$

$$T = [ILM(P_2^n)] = T_{2,3} \quad (19)$$

де $\varphi_{gr}, \lambda_{gr}, alt_{gr}$ – географічні координати прикордонного переходу

$T_{2,3}$ – час затрачений на обробку інформації в моделі $ILM(P_2^n)$;

Концептуальна модель визначається логічною сумою опису ДГО і моделей ТММ, ІЛМ

$$KM(PS_2) = \begin{cases} \text{ДГО}(PS_2) = V_{erb}(\sum_{k=1}^M I_{d,k}) (DD, DC, DY, KT_m, D_3, t_3, D_4, t_4) \text{Seg}_m; \\ \text{ТММ}(M_2): U_{k=1}^M I_{d,k} \times DD \times DC \times DY \times KT_m \times D_3^n \times D_4^n \times t_3^n \times t_4^n \times \text{Seg}_m \rightarrow P_2^n(\text{Seg}_m); \\ ILM(P_2^n) \equiv \begin{cases} I^n(3_a) \equiv U_{k=1}^m dk; I^n(DD, DC, DY); \\ I_m^n(KT_m, \varphi_{gr}, \lambda_{gr}, alt_{gr}); \\ \Delta\tau_1 = (D_4 - D_1) \times 24; \Delta\tau_2 = |t_4^n - t_3^n|; \end{cases} \end{cases} \quad (20)$$

$$T[KM(PS_2)] = T_{2,1} \& T_{2,2} \& T_{2,3} = T_{2,4} \quad (21)$$

Аналогічно $LCM(PS_1)$ модель $LCM(PS_2)$ крім $KM(PS_2)$ містить семантичну організаційних аспектів ДВ, отримана з SEM (ДВ) і SEM (ДА). Отже, логіко-семантична модель $LCM(PS_2)$ додається організаційними питаннями, які визначають SEM(ДВ), SEM (ДГ), і SEM (ДА). Знову ж приймаються в якості аналога підсумкову модель ПМ(PS_1), можна прийти до висновку про сутність ПМ(PS_2), яка представляє собою поєднання ряду моделей, дотримуючись методології концептуально-логічного відображення проектного моделювання дослідження складних транспортних систем.

Перейдемо до другої складової суспільного забезпечення ПДВ, тобто до дії PS_3 – технічна підготовка процесу ДВ. Вона складається з перевірки наявності і достатності паливо-мастильних матеріалів, поглибленого огляду автомобіля і його систем, перевірки засобів зв'язку між водієм та диспетчером, забезпечення міжремонтного ресурсу ходової частини автомобіля і його двигуна і тому подібних операцій направлених на технічне забезпечення процесами ДВ. Треба відмітити, що технічна підготовка ДВ не обмежується можливостями автомобіля, а захоплює техніко-технологічну сторону всього процесу ДВ. Но з обліком поставленого завдання обмежимося технічною підготовкою пересувного транспортного засобу до запланованого процесу доставки вантажу.

Для стислості викладу посилаємось зразу на визначення проектної моделі дії PS_3 (визначення 71) маючи в виду, що ця дія аналогічно PS_2 . Зосередимо нашу увагу на дії PS_7 – процесі прийняття рішень (ППР), яке в даному випадку має трьохсторонню направленість по стану пересувного транспортного комплексу ВВА:

$PS_{7,1}$ – ППР по психофізіологічному стану водія комплексу ВВА;

$PS_{7,2}$ – ППР по поточному стану вантажу, який підлягає доставки за призначенням;

$PS_{7,3}$ – ППР по технічному стану автомобіля процесу ДВ.

$$PS_7 \equiv PS_{7,1} \& PS_{7,2} \& PS_{7,3} \quad (22)$$

Кілька думок відносно процесу прийняття рішень. Це настільки складна і специфічна дія, що треба говорити про технологію ППР, яка має конкретний напрям прийняття рішень, які визначаються особистою базою знань фахівця. Вона залежить від практики і здорового сенсу фахівця-практика. Будемо говорити про фактографічний домен знань, як частини бази знань і ряду стандартних операцій по прийняттю рішень (концептуальний домен знання) [6].

Дія $PS_{7,1}$ і $PS_{7,2}$ багато в чому визначається SEM (ДВ) і SEM (ДГ), тобто фактографічними даними по застосуванню психофізіологічного стану водія (втомленість і відсутність часу, який виділяється на відпочинок, сенсомоторна реакція, професійні, особисті і соціальні якості й інш.) і семантики сутності зміни вантажу і його тари (порушення тари, підмочування, порча, усушка, утруска вантажу і т.п.). Приведемо математичну форму вищенаведеного діяльного аспекту

$$PS_{7,1} \equiv SEM(ДВ) = \forall x_i \exists y_j P(x_i, y_j, ТП), i = \overline{1, N}, j = \overline{1, K}. \quad (23)$$

де x_i – фактор психофізіологічного стану водія;

y_j – фактор помилкової дії водія комплексу ВВА;

ТП = {Ин, СИн. Ав, Тав} – транспортні пригоди (визначення [53-57];

$P(x_i, y_j, ТП)$ – предикат психофізіологічного стану водія і його вплив на ТП.

$$PS_{7,2} \equiv SEM(ДГ) = \forall x_m \exists y_n P(x_m, y_n, ТП), m = \overline{1, m}, j = \overline{1, a} \quad (24)$$

$$< m, n > = unk$$

де x_m – фактор зміни стану вантажу і його тари;

y_n – фактор впливу стану вантажу і його тари на транспортну пригоду, яка можлива при невідповідності стану вантажу і його тари даним, які визначені в заявці на ДВ;

$P(x_m, y_n, ТП)$ – предмет стану вантажу і його тари, а його також вплив на можливість ТП.

Фактичний стан автомобіля визначається якісними і кількісними показниками діагностики систем автомобіля і багато в чому залежать від похибок 1-го і 2-го роду апаратури діагностування, яка

знаходиться в спеціалізованому підприємстві технічного обслуговування пересувного транспортного комплексу. Узагальнено цей висновок можливо представити в вигляді

$$PS_{7,3} \equiv SEM(ДА) = \forall \alpha \exists CP(\alpha, c) \& \forall \beta \exists TP(\beta, TP) \in PC[I^\Phi(\tau)]; \quad (25)$$

$$I^\Phi(\tau) \equiv R_{\text{epg}} IS(\tau) = \Delta t \& \Pi(t) \& O(t) \& N(t) \sigma \Omega(t) \& \Sigma(t) | t = \tau \quad (26)$$

де α, β – похибка 1-го роду і похибка 2-го роду в діагностуванні;

$C = \{\dots \text{грн.}, \dots \text{крбн.}, \dots \text{євро}\}$ – економічні втрати при привілеюванні впливу α ;

$PC = \{KBT_c, SKBT_{\text{пк}}, SKBT_k, SKBT_{\text{ск}}\}$ – проблемні ситуації, які мають місце в процесі ДВ, судячи по інформації, що поступає $I^\Phi(\tau)$ (визначення 48-51 [7];

Δ, Π, O, N – достовірність, повнота, однорідність, неперервність інформації;

$\Omega, \Sigma(t)$ – оперативність і економічність інформаційного забезпечення.

Узагальненню інформаційного забезпечення, як дії PS_{12} для $PS_{7,3}$ визначаються так: якій смисловій інформації $S_{\text{em}}(I_s)$, якої якості Z_m , треба забезпечити, яким об'ємом Y_{Is} , які дії PS_i і до якого моменту часу t_n

$$PS_{12} \hookrightarrow \{ SEM[I_s(Z_m)], Y_{Is}, PS_i, t_n \} \quad (27)$$

Іншими словами, в позначеннях і термінах даної статті, цей вираз приймає вигляд

$$PS_{12} \hookrightarrow \{ PC[I^\Phi(\tau)], F(\alpha, \beta), R_{\text{epg}} IS(\tau), PS_{7,3} \} \quad (28)$$

де $SEM[I_s(Z_m)] \equiv SEM(ДА) \in PC[I^\Phi(\tau)];$

$Y_{Is} \equiv F(\alpha, \beta) = F[R_{\text{erv}}(\alpha, \beta)];$

PS_{12} для реалізації $PS_{7,3};$

$t_n = \tau.$

З обліком громіздкості і складності статі перенесем створення модельного ряду дій $PS_4 - PS_6, PS_8 - PS_{11}$, в окремий розділ загального матеріалу по удосконаленню транспортної системології. Більш детально, питання, які пов'язані з інформаційним забезпеченням (ІЗ) дій по ДВ – PS_{12} будуть розглянуті в наступних частинах тематики загального матеріалу. Це пов'язано з інтересом і значенням, які застосовуються до ІЗ доставки вантажів, а також до дії PS_{13} – оцінки ризику ДВ після виконання кінцевої дії PS_i і в цілому по всьому процесу доставки вантажу від початкової до кінцевої точок призначення.

Висновок. Діями $PS_1 - PS_{13}$ можна описувати складні транспортні, організаційно-технічні системи, виходячи з різних аспектів і сторін досліджень. Також слід пам'ятати, що послідовність уніфікованих дій $PS_1 - PS_{13}$ не є догмою і їх слідування друг за другом (або паралельно друг другу) є довільним моментом, який визначається декларативно-графічним описом транспортної системи виходячи з досліджуваного інтересу.

Перелік посилань

1. Петрашевский. О.Л. Методология концептуального отображения и проектного моделирования целей системы управления безопасностью дорожного движения / О.Л. Петрашевский, А.М. Редзюк, О.В. Алексеенко // Проблемы транспорта: Сборник научных работ: Выпуск 6. – Київ: НТУ. – 2009. – с.76 -89.

2. Клир. Дж Системология. Автоматизация принятия решения системных задач : пер. с англ. –М.: Радио и связь, 1990. – 544 с.
3. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Минск: изд. «Соврем. литератор», 2006. –975 с.
4. Бобков В.Ф. Дорожные условия и безопасность движения : Учебник для вузов. – М.: Транспорт, 1993. – 271 с.
5. Петрашевський О.Л. Пропозиції удосконалення термінологічної системи транспортної системології (частина 2) / О.Л. Петрашевський // НТЗ НТУ «Автомобільні дороги і дорожнє будівництво». – Київ, вип. 100. – с. 239-249.
6. Джарратано, Г. Райли Экспертные системы : принципы разработки и программирование, 4-е издание.: Пер. с англ. –М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2007. – 1152 с.
7. Петрашевський О.Л. Контрольно временные точки на оси сценариев доставки грузов автомобильным транспортом (1-я часть) / О.Л. Петрашевський, И.И. Попельш, А.В. Алексеенко, С.А. Коритчук.

PROPOSALS FOR IMPROVING TRANSPORTATION SYSTEMOLOGY

(Part 4)

Petrashkevskyi Oleh Lvovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Transport University, Department of Airports, Professor, olp47@ukr.net, +380996092476, <https://orcid.org/0000-0001-7909-6057>
Popelish Ivan Ivanovich, Ph.D., Associate Professor, National Transport University, Department of Airports, Associate Professor; e-mai: i_i_p@ukr.net, тел.: +380668827221; <https://orcid.org/0000-0003-3358-6565>
Aliexsieienko Oleksandr Valeriiovych, National transport university, Department of Airports, senior lecturer; e-mail: alexaliexsieienko@gmail.com, тел. +380636039903; <https://orcid.org/0000-0002-3796-9929>
Koritchuk Sergey Oleksandrovich, National Transport University, Department of Airports, Assistant, k.s2501@ukr.net, +380938133430; <https://orcid.org/0000-0001-5100-873X>
Artemchuk Yuliia Volodymyrivna, National Transport University, Department of Transport systems and road safety, Assistant, k.s2501@ukr.net, +380938133430; <https://orcid.org/0000-0002-3872-7745>

Summary: We continue to publish proposals for improving transport systems. This article defines the 4th part of a large topic on the creation and adjustment of terms and definitions required for communication processes of communication, primarily researchers in this field of subject activity "researcher of transport systems (theorist) - researcher of transport systems (practitioner)". The second aspect of verbal interaction is to establish a communication relationship between "man - computer", which is important in modern conditions.

Keywords. Declarative-graphic description, theoretical-plural model, design model, risk of cargo delivery, cargo delivery scenario.

References

1. Petrashevskyi. O.L. Metodolohyia Kontseptualnoho Otobrazhenyia Y Proektnoho Modelyrovanyia Tselei Systemy Upravlenyia Bezopasnostiu Dorozhnoho Dvyzhenyia / O.L. Petrashevskyi A.M. Redziuk O.V. Alekseenko // Problemy Transportu Zbirnyk Naukovykh Prats Vypusk 6. – KyivNTU. – 2009. – p.76 -89.
2. Klyr. Dzh Systemolohyia. Avtomatyzatsyia Pryniatyia Reshenyia Systemnykh Zadach. – М.: Radyo Y Sviaz, 1990. – 544 p.
3. Noveishyi Slovar Ynostrannykh Slov Y Vyrashenyi. – Mynsk Yzd. «Sovrem. Lyterator», 2006. -975 p.
4. Bobkov V.F. Dorozhnye Uslovyia Y Bezopasnost Dvyzhenyia : Uchebnyk Dlia Vuzov. – М. Transport, 1993. – 271 p.
5. Petrashevskyi O.L. Propozytsii Udokonalennia Terminolohichnoi Systemy Transportnoi Systemolohii (Chastyna 2) / O.L. Petrashevskyi // NTZ NTU «Avtomobilni Dorohy I Dorozhnie Budivnytstvo». – Kyiv Vyp. 100. – p. 239-249.
6. Dzharatano H. Raily Ekspertnye Systemy: Pryntsypy Razrabotky Y Prohramyrovanye, 4-E Yzdanye.: Per. S Anhl. –М. ООО «Y.D.Vyliams», 2007. – 1152 p.
7. Petrashevskyi O.L. Kontrolno Vremennye Tochky Na Osy Stsenaryev Dostavky Hruzov Avtomobyl'nym Transportom (1-la Chast) / O.L. Petrashevskyi Y.Y. Popelysh A.V. Alekseenko S.A. Korytchuk